08

Opsada Sarajeva

5. april 1992. – 29. februar 1996.

Hiljadu četiristo dvadeset pet dana grada u obruču: kako je Sarajevo živjelo, branilo se i opstalo.

SARAJEVSKA RUŽA

PRIREDIO ABDULAH DAUL

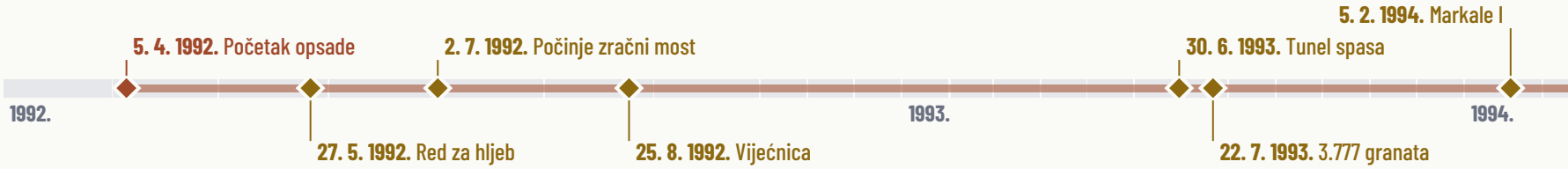

GRAD U OBRUČU

Od aprila 1992. do februara 1996. Sarajevo je bilo okruženo s brda koja ga okružuju. Vojska Republike Srpske, uz podršku Jugoslovenske narodne armije na početku rata, držala je položaje oko grada i svakodnevno ga granatirala i gađala snajperima.

Grad je ostao bez struje, vode, plina i redovne opskrbe hranom. Ipak se branio, radio, učio i stvarao. Ova sveska govori o tim godinama: o stradanju, o odbrani i o ljudima koji su u njima sačuvali grad.

SKRAĆENICE U OVOJ SVESCI

VRS	Vojska Republike Srpske
JNA	Jugoslovenska narodna armija
ARBiH	Armija Republike Bosne i Hercegovine
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Hag

OPSADA U BROJKAMA

1.425
dana trajala je opsada Sarajeva, najduža opsada jednog glavnog grada u modernoj historiji ratovanja.

≈ 500.000
ISPALJENIH GRANATA

329
GRANATA DNEVNO, U PROSJEKU

3.777
GRANATA 22. JULA 1993.

13.952
POGINULIH U GRADU I OKOLINI

5.434
OD NJIH CIVILA

Poginuli: Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo; procjene se razlikuju.

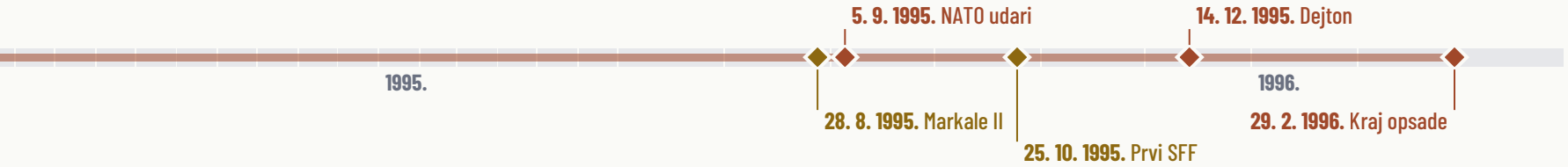

Po vodu, zima u opkoljenom Sarajevu. Foto: Christian Maréchal

SADRŽAJ

1 Grad pred rat 4
2 Početak opsade 4
3 Red za hljeb 4
4 Vijećnica gori 5
5 Život pod opsadom 5
6 Zračni most 5
7 Tunel spasa 6
8 Odbrana grada 6
9 Markale 6
10 Kultura kao otpor 7
11 Kraj opsade 7
12 Pravda i sjećanje 7

1 GRAD PRED RAT

1984. – 1992.

Osam godina prije rata Sarajevo je bilo domaćin XIV zimskih olimpijskih igara, u februaru 1984. Bio je to grad u kojem su Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jevreji i mnogi drugi stoljećima živjeli zajedno, s džamijama, crkvama i sinagogama u istoj čaršiji. Prema popisu iz 1991. Sarajevo s okolinom imalo je oko 526.000 stanovnika, a sam grad oko 435.000. U proljeće 1992., nakon referenduma o nezavisnosti, na brdima oko grada već su stajali topovi Jugoslovenske narodne armije. Kao glavni grad, sjedište Predsjedništva, Skupštine i Vlade, Sarajevo je bilo ključ države: ko drži Sarajevo, drži i Bosnu i Hercegovinu.

5. 4. MIROVNI PROTESTI, PRVE ŽRTVE

2 POČETAK OPSADE

5. april – 2. maj 1992.

Petog aprila 1992. desetine hiljada Sarajlija izašle su na ulice tražeći mir. Na mostu Vrbanja ubijene su Suada Dilberović i Olga Sučić, prve žrtve opsade. Narednog dana Evropska zajednica priznala je Bosnu i Hercegovinu, a grad je počeo padati pod vatru s okolnih brda. Drugog maja 1992. branioci su odbili napad koji je trebao presjeći grad na dva dijela. VRS je držala Trebević, Vraca, Lukavicu i Ilidžu, odakle se grad vidio kao na dlanu. Od tada se Sarajevo branilo iznutra, opkoljeno sa svih strana.

3 RED ZA HLJEB

27. maj 1992. · Ulica Vase Miskina

Jedan od prvih velikih zločina dogodio se u centru grada, u današnjoj Ferhadiji. Granata je pala među ljude koji su čekali u redu za hljeb: ubijeno je 26, a ranjeno 108 građana. Slike iz Vase Miskina obišle su svijet. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija tri dana kasnije, 30. maja 1992., usvojilo je Rezoluciju 757 i uvelo sankcije Saveznoj Republici Jugoslaviji. Bio je to prvi od mnogih napada na ljude koji su čekali u redu, za hljeb, vodu ili humanitarnu pomoć.

Pretrčavanje ulice izložene snajperima. Foto: Christian Maréchal

PRVI MJESECI

5. 4. 1992.
Mirovni protesti, prve žrtve na Vrbanji

6. 4. 1992.
Priznanje BiH, grad pod vatrom

2. 5. 1992.
Odbijen napad na centar grada

27. 5. 1992.
Masakr u redu za hljeb

30. 5. 1992.
Rezolucija 757, sankcije SRJ

2. 7. 1992.
Prvi let zračnog mosta

Vedran Smailović svira u ruševinama Vijećnice, 1992. Foto: Mikhail Evstafiev

1,5 mil.
SVEZAKA U BIBLIOTECI

155.000
RIJETKIH KNJIGA I RUKOPISA

Red za pomoć UNHCR-a. Foto: Christian Maréchal

4 VIJEĆNICA GORI

25./26. august 1992.

U noći s 25. na 26. august 1992. zapaljivim granatama pogođena je Vijećnica, zgrada u kojoj je bila Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Biblioteka je imala oko milion i po svezaka i više od 155.000 rijetkih knjiga i rukopisa. Većina je izgorjela, uključujući oko 700 rukopisa i inkunabula. Građani i bibliotekari pokušavali su iz plamena spasiti koliko su mogli. Obnovljena Vijećnica ponovo je otvorena 2014.

5 ŽIVOT POD OPSADOM

1992. – 1995.

Struja, voda i plin dolazili su rijetko ili nikako. Voda se nosila u kanisterima s javnih česmi i pivovare, drva su se sjekla u parkovima, a hrana je stizala iz humanitarne pomoći. Svaki odlazak po vodu bio je opasan: 12. jula 1993. granata je ubila dvanaest ljudi koji su čekali u redu za vodu. Na raskrsnicama su stajali kontejneri i šatori koji su zaklanjali od snajpera, a glavna saobraćajnica dobila je ime Snajperska aleja. Grad je u prosjeku primao 329 granata dnevno, a 22. jula 1993. čak 3.777. Povrće se sadilo na balkonima i u parkovima, a peći na drva pravile su se od lima.

12.886
LETOVA HUMANITARNE POMOĆI

6 ZRAČNI MOST

2. juli 1992. – 9. januar 1996.

Nakon iznenadne posjete francuskog predsjednika Françoisa Mitterranda 28. juna 1992. aerodrom je predat Ujedinjenim nacijama i u Sarajevo je počela stizati pomoć zrakom. Avioni iz 21 zemlje izveli su 12.886 letova i dopremili oko 160.000 tona hrane, lijekova i drugih potrepština. Iz grada je avionima evakuisano više od 1.300 ranjenika. Bio je to najduži humanitarni zračni most u historiji. Nije bio bez žrtava: u septembru 1992. oboren je italijanski avion i poginula su sva četiri člana posade.

7 TUNEL SPASA

1. mart – 30. juni 1993.

Jedina kopnena veza grada sa slobodnom teritorijom vodila je ispod aerodromske piste, od Dobrinje do Butmira. Tunel je kopan ručno i u tajnosti, od 1. marta 1993., a dvije strane spojile su se 30. juna. Ispod piste je dug oko 340 metara, visok oko 1,6 metara, a s natkrivenim rovovima na oba kraja ukupno oko 840 metara. Kroz njega je dnevno prolazilo tri do četiri hiljade ljudi i do 30 tona robe: hrana, gorivo, oružje i pošta. U stolici je kroz tunel prenošen i predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović. Kuća na ulazu u Butmiru danas je muzej.

8 ODBRANA GRADA

1. korpus Armije RBiH

Sarajevo je branio 1. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine, uz jedinice HVO-a u gradu. Na početku su branioci imali malo teškog naoružanja i mnogo dobrovoljaca, mladića i djevojaka iz svih dijelova grada. Linije su prolazile kroz same četvrti: Grbavica i Nedžarići bili su pod kontrolom VRS-a, a Dobrinja je bila odsječena i branila se gotovo samostalno. Korpusom su redom komandovali Mustafa Hajrulahović Talijan, Vahid Karavelić i Nedžad Ajnadžić. Grad nikada nije pao. O bitkama Armije RBiH govori Sveska 07.

68 UBIJENIH 5. FEBRUARA 1994.

9 MARKALE

5. februar 1994. · 28. august 1995.

Pijaca Markale dva puta je postala mjesto masakra. Petog februara 1994. jedna minobacačka granata ubila je 68, a ranila 144 osobe. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju utvrdio je da je granata ispaljena s položaja Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS-a. Dvadeset osmog augusta 1995. nove granate ubile su 43, a ranile 75 ljudi kod ulaza u pijacu. Nakon prvog masakra NATO je VRS-u postavio ultimatum da povuče teško naoružanje 20 kilometara od grada, a nakon drugog, dva dana kasnije, pokrenuo je zračne udare na položaje VRS-a.

Dio tunela sačuvan u muzeju u Butmiru. Foto: Fanny Schertzer

TUNEL SPASA

3.000–4.000
PROLAZAKA DNEVNO

30 t
ROBE DNEVNO

PRESUDE HAŠKOG TRIBUNALA

Stanislav Galić
komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa
doživotni zatvor, 2006.

Dragomir Milošević
komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa
29 godina, 2009.

Radovan Karadžić
predsjednik Republike Srpske
doživotni zatvor, 2019.

Ratko Mladić
komandant Glavnog štaba VRS-a
doživotni zatvor, 2017.; potvrđeno 2021.

Djeca u opkoljenom Sarajevu. Foto: Christian Maréchal

10 KULTURA KAO OTPOR

Novine, pozorište, film

Dnevni list Oslobođenje izlazio je tokom cijelog rata, iz atomskog skloništa razorene zgrade, a 1993. dobio je Nagradu Saharov Evropskog parlamenta. Pet njegovih radnika poginulo je u ratu. U gradu su radila pozorišta, održavani su koncerti i izložbe. Godine 1993. Susan Sontag postavila je u Sarajevu „Čekajući Godoa“, a u jesen 1995., dok je opsada još trajala, održan je prvi Sarajevo Film Festival: 37 filmova iz 15 zemalja vidjelo je oko 15.000 gledalaca.

11 KRAJ OPSADE

30. august 1995. – 29. februar 1996.

Sarajevo u maju 1996. Foto: Quasimodogeniti, CC BY 3.0

NATO-ova operacija Deliberate Force trajala je od 30. augusta do 20. septembra 1995. i natjerala VRS da povuče teško naoružanje od grada. U oktobru je stupilo na snagu primirje, a Dejtonski mirovni sporazum potpisan je u Parizu 14. decembra 1995. Vlada Bosne i Hercegovine proglasila je kraj opsade 29. februara 1996. Do kraja marta pod kontrolu Federacije vraćena su i naselja koja je držala VRS, među njima Ilidža i Grbavica. Opsada je trajala 1.425 dana.

12 PRAVDA I SJEĆANJE

Haški tribunal · spomenici

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju osudio je za zločine nad Sarajevom komandante i političko rukovodstvo Republike Srpske. Na mjestima gdje su granate ubile ljude ostali su tragovi u asfaltu, ispunjeni crvenom smolom: Sarajevske ruže. U Velikom parku 2010. podignut je Spomenik ubijenoj djeci opkoljenog Sarajeva, s imenima 521 djeteta. Mnoge žrtve sahranjene su u parkovima i na igralištima, jer se do gradskih groblja nije moglo doći. Svakog 5. aprila grad se sjeća početka opsade.

Dokumenti o Bosni

ZBIRKA O HISTORIJI BOSNE I HERCEGOVINE

01 Važniji datumi i događaji

02 Grbovi i zastave Bosne i Hercegovine

03 O bosanskom jeziku

04 Bosansko kraljevstvo

05 ZAVNOBiH i 25. novembar 1943.

06 Referendum o nezavisnosti

07 Značajne bitke Armije Republike Bosne i Hercegovine

08 **Opsada Sarajeva** · OVA SVESKA

09 Genocid u Srebrenici

Izvori, fotografije i ispravke:
dokumentiobosni.com/08

Dokumenti o Bosni · Sveska 08
Opsada Sarajeva 1992. – 1996.
Priredio Abdulah Daul · Sarajevo, 2026.

Naslovna strana: Sarajevska ruža, foto Jennifer Boyer, CC BY 2.0.
Ilustracije: Wikimedia Commons, javno dobro i slobodne licence; autori na dokumentiobosni.com.